

Ještě, že tenkrát nejel tramvají!

Název emise: **Osobnosti –**

Prof. RNDr. Zdeněk Kopal (1914 – 1993)

Den vydání: 26. 3. 2014

Platnost: ode dne vydání ve styku tuzemským i mezinárodním až do odvolání

Hodnota: 21 Kč; kat. č. 803 (ČP)

Rozměr známkového obrazu: 40 x 23 mm

Výtvarný návrh: Vladimír Suchánek

Druh tisku: plnobarevný OF; vytiskla PTC Praha

TF: 4x 50

FDC: OTp v tmavomodré barvě; tisk PTC Praha

Rytina FDC: Jaroslav Tvrdoň

se v průběhu času mění, úspěšně publikoval v zahraničních časopisech a ve dvaceti se stal členem Mezinárodní astronomické unie v Paříži.

Jako čtyřiařdvacetiletý absolvent Přírodovědecké fa-

kulty Univerzity Karlovy získal stipendium v Cambridge, a po mnichovské dohodě už zůstal v USA. Tady a ve Spojeném království udělal velkou vědeckou kariéru, zabýval se zejména dvojhvězdami (těch je prý dokonce mezi hvězdami naprostá většina, ovšem náš časopis rozhodně není místem, kde bychom tuhle složitou problematiku měli objasňovat). Za války v USA působil při výuce navigace námořních důstojníků, věnoval se i otázkám balistiky, jako první popsal vliv teploty atmosféry na rychlost střely. Na základě jeho výsledků ho dokonce jako význačného vědce v předposledním roce války přijal prezident Roosevelt. Po válce se Kopal chystal vrátit do Prahy, kde chtěl učit na své mateřské univerzitě. Po únorovém puči v roce 1948 z toho ale sešlo, a tak zůstal na vysoké škole v Americe, kde se potom podílel na řadě významných vědeckých projektů. Pro NASA například vedl mapování Měsíce, v souvislosti s přípravou letu na tohoto našeho nejbližšího souseda. Když pak Armstrong a Aldrin v roce 1969 vstoupili na jeho povrch, patřil Kopal mezi vědce, kteří tuto událost do celého světa živě komentovali v televizi. Rozkošná je i historka o hvězdném prachu - NASA prý nejvýznamnějším vědcům svých projektů věnovala po kousku měsíční horniny, a Kopal ten svůj odvezl do Paříže, kde jej zahrabal do hrobu Julie Verna, milovaného spisovatele svých chlapeckých let, vizionáře, po němž je pojmenován kráter na odvrácené straně Měsíce. I tahle historka je ale nejspíš vymyšlená - minimálně proto, že Jules Verne není pohřben v Paříži, ale v severofrancouzském městě Amiens, kde žil a zemřel.

Přestože Kopal prakticky celý dospělý život strávil v zahraničí, na český původ nezapomněl, se svou českou manželkou se dál zajímal o českou kulturu a česky naučili i své dvě dcery. Zpoza moře podporoval literaturu a kontakty české studenty a vědce, v dobách tání několikrát navštívil starou vlast, a po listopadu 1989 sem dokonce začal jezdit častěji. Čechem se cítil po celý život, a tak není divu, že je považován za největšího českého astronoma dvacátého století. Když v roce 1993 v Británii zemřel, byl podle svého posledního přání v Čechách i pohřben, jeho hrob se nachází na pražském Vyšehradě. Svou vědeckou pozůstalost, archiv, včetně snímků z mapování Měsíce, věnoval městskému archivu rodné Litomyšle.

Životopisy osobností bývají zakončeny seznamem úspěchů a vyznamenání, ten Kopalův by byl obzvlášť

Je rozhodně hezké, když je na našich známkách - alespoň čas od času - připomenut našinec-vědec, kterého sice u nás skoro nikdo nezná, ale o to známější je v odborných kruzích v zahraničí, kde strávil většinu života, a nezapomínal přitom na své krajany. Říká-li čas od času, ještě notně přeháním, přesnější by bylo použít výraz *konečně*, protože je to - co moje paměť sahá - vlastně poprvé. Tím zobrazeným je astronom Zdeněk Kopal, rodák z Litomyšle, kde přišel na svět 4. dubna roku 1914, tedy přesně týden po Bohumilu Hrabalovi. Bylo to zázračné dítě, takový Mozart vědy, k čemuž měl předpoklady v rodině - tatínek filolog byl středoškolským, a později universitním profesorem. O čtrnáctiletém Zdeňkovi se traduje, že se zajímal o zkameněliny a sbíral brouky, s nimiž se přišel pochlubit do Národního muzea. Při zpáteční cestě mu prý bylo líto koruny za lístek, a tak místo jízdy tramvají se rozhodl jít pět kilometrů domů na Smíchov pěšky. Po cestě na nábreží viděl člověka, který právě za tu korunu nabízel kolemjdoucím, aby si v jeho dalekohledu prohlédli sluneční skvrny. Zdeněk neodolal - a to rozhodlo o jeho osudu, jak prý později vzpomínal. I kdyby to nebyla pravda, bylo by to alespoň poutavě vymyšlené. Dívat se na Slunce přenosným dalekohledem neznámého člověka je totiž velký hazard, který by snadno mohl vést k oslepnutí - při pozorování Slunce je totiž třeba odstínit jeho jas na pouhých deset tisícín procenta! A lístek na jednu jízdu pražskou tramvají v roce

1928 taky nestál korunu (za tu byl zpáteční). Ať už to bylo, jak chtělo, od té doby začala jeho vědecká činnost nabírat na obrátcích, v patnácti se prý stal členem Astronomické společnosti, v sedmnácti jako středoškolač sepsal se starším astronomem Františkem Kadavým knihu o proměnných hvězdách, tedy o hvězdách, jejichž velikost

obsáhlý. Koho to zajímá, může si jej přečíst na internetu, my se raději podívejme na známku vydanou na jeho počest. Je tmavá, noční, což odpovídá dobře pozorování hvězd. Dvě vesmírná tělesa spojená ležatou osmičkou jsou možná dvojhvězdy, kterým se tak zapáleně věnoval (i když na hvězdy jsou poněkud tmavé). Stejný symbol je v příležitostném razítku, a hvězdy na noční obloze září i nad observatoří na kresbě na FDC (i když

observatoř tu vypadá spíše jako opuštěná zřícenina – a navíc má zavřenou střechu). Ze známky na nás hledí na první pohled sympatická tvář, a my už teď víme, jak náš slavný krajan-astronom vlastně vypadal. Znáмка sice nejspíš nezvítězí v každoroční anketě o tu nejkrásnější, ale když už se vydavatel rozhodl uctít sté výročí narození astronoma Kopala, všichni, kdo se podíleli na tvorbě emise, udělali, co mohli. FB